

Nemzeti energia- és klímatervek: az energetikai átmenet katalizátorai vagy csak a feladat kipipálása?

2023. június 29.

Kivonat

A teljes jelentés letölthető a <https://bankwatch.org/publication/national-energy-and-climate-plans-catalysts-for-the-energy-transition-or-box-ticking-exercises> oldalról

További információ:

Christophe Jost

Senior EU Policy Officer
CEE Bankwatch Network
christophe.jost@bankwatch.org

Dönsz-Kovács Teodóra

Magyar Természetvédők Szövetsége
info@mtvsz.hu

Supported by:

Federal Ministry
for Economic Affairs
and Climate Action

European
Climate Initiative
EUKI

on the basis of a decision
by the German Bundestag

Ez a projekt a német Szövetségi Gazdasági és Éghajlatügyi Minisztérium (BMWK) Európai Éghajlatvédelmi Kezdeményezésének (EUKI) része. Az ebben a kiadványban kifejtett véleményekért kizárólag a szerző(k) felelős(ek), és nem feltétlenül tükrözik a Szövetségi Gazdasági és Éghajlatügyi Minisztérium (BMWK) nézeteit.

**Az Európai Unió
társfinanszírozásával**

The RegENERate project has received funding from the LIFE Programme of the European Union.

Bevezetés és kontextus: mik a nemzeti energia- és klímatervek, és hogyan frissítik őket?

Az Európai Unió ambiciózus célokat tűzött ki az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére, a megújuló energiaforrások felhasználásának növelésére és az energiahatékonyság javítására 2030-ig. E célok sikeres megvalósítása nagyban függ attól, hogy nemzeti szinten hogyan hajtják végre azokat. A jobb koordináció és az erősebb elkötelezettség biztosítása érdekében az energiaunió és az éghajlat-politika irányításáról szóló uniós rendelet¹ értelmében a tagállamoknak külön nemzeti energia- és éghajlat-változási terveket kell kidolgozniuk, amelyek felvázolják, hogyan fogják elérni ezeket a célokat. Az irányítási rendelet értelmében a cél az államok közötti szolidaritás fenntartása és a közösen elfogadott energia- és éghajlatváltózási célok felé tett előrehaladás nyomon követése. Ezeket a terveket 2018-ban és 2019-ben nyújtották be, és az Európai Bizottság 2020-ban értékeltte őket. Az irányítási rendelet szerint a terveket 2024-ig kell aktualizálni, az első tervezetet 2023. június 30-ig kell benyújtani.

A nemzeti energia- és klímatervek felülvizsgálatára az energiaágazat gyorsan változó környezetének összefüggésében és a folyamatban lévő éghajlati vészhelyzet közepette kerül sor.² Jelenleg számos uniós és nemzeti kezdeményezés van folyamatban az energiaellátás biztonságának fokozása, az infláció energiaárakra gyakorolt hatásainak enyhítése és az éghajlati válság kezelésére irányuló intézkedések felgyorsítása érdekében. A kontextus jelentősen megváltozott az irányítási rendelet elfogadása és a kezdeti tervek benyújtása óta. Bár az aktualizálást már korábban is tervezték, most minden eddiginél fontosabbá vált annak biztosítása, hogy a tagállamok a változó körülményekhez igazodva ennek megfelelően tudják kiigazítani ambícióikat.

A NEKT-ek elavultak és felülvizsgálatra szorulnak, hogy tükrözzék az új célokat és fejleményeket. Már eleve alkalmatlanok voltak a kihívásra, és nem ragadták meg teljes mértékben a tagállamok a dekarbonizációban rejlő lehetőségeket. Az új stratégiák, mint például az "Irány az 55%!" (Fit for 55) csomag, a REPowerEU-terv és a kapcsolódó finanszírozási eszközök, köztük az európai strukturális és beruházási alapok (ESI), a Modernizációs Alap, a helyreállítási és ellenállóképességi eszköz (RRF) és az igazságos átmenet alapja (JTF) révén azonban az uniós szintű politikai keret megváltoztatta a jövőbeli dekarbonizációs erőfeszítések feltételeit. A nemzeti energia- és klímatervek aktualizálása lehetőséget kínál az éghajlatváltózási intézkedésekre vonatkozó nemzeti célkitűzések felülvizsgálatára és növelésére, valamint a beruházások felgyorsítására.

A felülvizsgálati folyamat azonban technikai jellegű, és koordinációt igényel az energia- és gazdaságpolitikáért, az éghajlati kérdésekért, a beruházásokért és az uniós alapok kezeléséért felelős különböző nemzeti hatóságok között. A tervek aktualizálásának folyamatáról és alkalmazási köréről

¹ Az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa, az [Európai Parlament és a Tanács \(EU\) 2018/1999 rendelete \(2018. december 11.\) az energiaunió irányításáról és az éghajlat-politikai fellépésről, valamint a 663/2009/EK és a 715/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, 94/22/EK, 98/70/EK, 2009/31/EK, 2009/73/EK, 2010/31/EU, 2012/27/EU és 2013/30/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvek, a 2009/119/EK és \(EU\) 2015/652 tanácsi irányelvek, valamint az 525/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről](#), EUR-Lex, 2018. december 21.

² Kormányközi Éghajlatváltózási Testület, [Synthesis Report of the IPCC Sixth Assessment Report \(AR6\)](#), Kormányközi Éghajlatváltózási Testület, 2023. március 20.

szóló iránymutatásában³ a Bizottság hangsúlyozza, hogy számos kihívást kell figyelembe venni, és részletes listát ad azokról a kötelezettségekről és ajánlásokról, amelyeket a tagállamoknak a NEKT-felülvizsgálatok előkészítése során vállalniuk kell. Ezek közé tartoznak azok a kulcsfontosságú tényezők, amelyek biztosítják, hogy az energetikai átállás kellően ambiciózus és sikeres legyen. A Bizottság például felkéri a tagállamokat, hogy mérjék fel az energiaszegénységgel küzdő háztartások számát, utalva arra, hogy az átállás nem valósulhat meg a kiszolgáltatott csoportok figyelembevétele és célzott támogatásuk biztosítása nélkül. A tagállamoknak az ágazati fejlesztésekre vonatkozó üvegházhatásúgáz-kibocsátási előrejelzéseket is be kell mutatniuk, és ismertetniük kell a meglévő és tervezett szakpolitikákat. Ennek eredményeképpen fennáll a veszélye annak, hogy ezt a folyamatot pusztán technikai jellegű, az uniós kötelezettségek által vezérelt gyakorlatnak tekintik, nem pedig olyan politikai lendületnek, amelyben minden ország megmutatja, hogy hajlandó nemzeti menetrendjét a globális válság kezeléséhez igazítani. Az érdekelt felekkel való konzultáció szükségessége biztosítja, hogy a folyamat nyitott és átlátható legyen, és hogy az érdekelt partnerek és szakértők hozzájárulhassanak a szövegezéshez. Ehhez azonban korai tájékoztatásra és garanciákra van szükség, hogy az észrevételeket érdemben figyelembe lehessen venni. A korábbi értékelések⁴ azt mutatják, hogy az érdekelt felek korlátozott bevonása hatással volt a nemzeti energia- és klímatervek minőségére, és ha a párbeszéd hiánya továbbra is fennáll, ez a helyzet megismétlődhet.

Az aktualizálás további kockázatokat rejt magában, mivel több folyamat is zajlik egyidejűleg, ami akadályozhatja a NEKT felülvizsgálatának ambícióit. A NEKT-ek felülvizsgálata ugyyanis az eredeti NEKT-ek előrehaladási jelentéstételi folyamatával párhuzamosan zajlik, mivel az előrehaladási jelentések 2023 első felében voltak esedékesek, a későbbi frissítéseket pedig egy későbbi időpontban kell benyújtani.⁵ Emellett a szakpolitikai keret uniós szinten még mindig felülvizsgálat alatt áll. Valójában a 2030-as célok néhány kulcsfontosságú dokumentuma nem lesz véglegesítve a tervezetek benyújtásáig. A megújuló energiaforrásokról szóló irányelvről (RED) és az energiahatékonysági irányelvről (EED), amelyek a Fit for 55 csomag részét képezik, csak a közelmúltban született hivatalos szavazás nélkül megállapodás. Ezeket azonban figyelembe kell venni a tervek aktualizálásakor.

Ezenfelül a tagállamoknak a beruházási volumenre vonatkozó információkat is be kell mutatniuk terveikben, beleértve az uniós alapokból származó hozzájárulásokat is. A frissítésre mégis egy időben kerül sor azzal, hogy a tagállamok további beruházásokat terveznek, amelyeket egy ún. „REPowerEU fejezetbe”, a helyreállítási és rugalmassági tervek módosításaiba foglalnak. A fejezetek benyújtásának határidejéig csak néhány ország fejezte be új fejezeteinek elkészítését. Mindenesetre a NEKT-ek aktualizálása lehetőséget nyújt az uniós forrásokból támogatott különböző tervezési eszközökkel való szinergiák feltárására. Hosszú tervezési és programozási időszak után a nemzeti helyreállítási tervek és a kohéziós politika által finanszírozott programok most már készen állnak a végrehajtásra. Ezek a dekarbonizáció támogatásának kulcsfontosságú eszközei, annak ellenére, hogy csak részben igazodnak a Fit for 55 csomagban meghatározott magasabb célokhoz. Ezenkívül a területi igazságos átmeneti tervekben (TIÁT-ok) felvázolt átállási folyamatnak tükröződnie kell a NEKT-ekben. Ez

³ Európai Bizottság, [A Bizottság közleménye a tagállamoknak szóló iránymutatásról a 2021-2030-as nemzeti energia- és éghajlat-változási tervek aktualizálásához, 2022/C 495/02 C/2022/9264, EUR-Lex, 2022. dec. 29.](#)

⁴ CEE Bankwatch Network, [Making the grade? A review of eight national energy and climate plans in central and eastern Europe](#), CEE Bankwatch Network, 2019. március.

⁵ Reportnet, [GovReg: Integrált nemzeti politikák és intézkedések \[2023\]](#), Reportnet, hozzáférés: 2023. jún. 28.

lehetőséget nyújt a tagállamok számára arra is, hogy világos stratégiát dolgozzanak ki a Modernizációs Alap szerepére és a benne rejlő lehetőségekre vonatkozóan az ambiciózus NEKT-ek végrehajtásában.

Ezért a felülvizsgálat időzítése jelentős kihívást jelent, ami hatással lehet a dokumentumok megfogalmazására és a folyamat minőségére. Az alábbi jelentés bemutatja, hogy hét közép- és kelet-európai (KKE) ország hogyan közelít a NEKT felülvizsgálatához, és részletezi, hogyan változott a környezet az eredeti NEKT-ek 2018-as és 2019-es elkészítése óta. A jelentés kiemeli különösen az energiarendszer átalakítása érdekében tett kulcsfontosságú lépéseket, és értékeli a nemzeti energetikai tervek aktualizálása terén elért eredményeket. Ajánlásokat is megfogalmaz annak biztosítására, hogy ez a folyamat az uniós éghajlati célokkal összhangban lévő nemzeti útiterveket eredményezzen.

A közép- és kelet-európai régió helyzetének áttekintése: hosszú út a megújuló NEKT-ek felé

Az uniós alapok kulcsszerepe a közép- és kelet-európai országok energetikai átalakításának előmozdításában

A 2019. és 2020. évi eredeti NEKT-ek elfogadása óta számos olyan határozat született, amely nemcsak támogatja a végrehajtást, hanem túl is lép a már elfogadottakon. Számos közép- és kelet-európai ország tett pozitív lépéseket a szén fokozatos kivezetése, a megújuló energiák előmozdítása érdekében a szűk keresztmetszetek megszüntetése, a fűtési rendszerek dekarbonizációja és az épületek energiahatékonyságának javítása érdekében. Jelenleg fontos reformok végrehajtása van folyamatban, amelyek egy része uniós jogszabályokhoz, más része pedig uniós finanszírozási folyamatokhoz kapcsolódik. A helyreállítási és ellenállóképességi eszköz (RRF) keretében végrehajtott reformok és a kohéziós politika keretén belül biztosított feltételek e tekintetben figyelemre méltóak. Emellett 2021 és 2022 között a helyreállítási és ellenállóképességieszközből, a kohéziós politika alapjaiból és a Modernizációs Alapból több milliárd eurót különítettek el, ami a különböző támogatási rendszerekhez irányítja a hiánypótló beruházásokat.

Ezt az előrelépést szemlélteti a jelenleg kidolgozás alatt álló tervek néhány nagyon pozitív eleme. A közép- és kelet-európai régió tagállamai például az uniós forrásokat felhasználva ambiciózus programokat hoznak létre a megújuló energiaforrások elterjesztésére. Az RRF felhasználásával Lengyelországban tengeri szélenergiaparkok építését tervezik, Romániában pedig napelemparkot telepítenek egy régi bányászati és szénenergiás hálózatra. A kohéziós politikai alapok támogatásával Varsó városa a nagyfeszültségű vezetékek automatizálása révén intelligens hálózati technológiák bevezetésével korszerűsítheti hálózatát. Másrészt, például a Cseh Köztársaságban, ahol az RRF által finanszírozott Új Zöld Takarékoság program működik, az épületállomány felújítására tesznek erőfeszítéseket. Magyarország a kohéziós politikai alapok támogatásával energiahatékony felújításokat célzó intézkedést hajt végre, Szlovákia pedig a prosumerek és az energiaközösségek fejlesztésének támogatásával a dekarbonizáció irányába dolgozik. Végül pedig olyan országok, mint Bulgária, az RRF finanszírozásával a tiszta mobilitásba és a tömegközlekedésbe fektetnek be. Ezek az intézkedések valószínűleg nem valósultak volna meg uniós források nélkül. Ebben az értelemben ezek az alapok fontos támogató tényezőként működnek a nemzeti energia- és klímatervek végrehajtásának

megkönnyítése, sőt, akár túl is szárnyalása szempontjából. Ily módon katalizátorként szolgálnak a közép- és kelet-európai régió energiaátmenetéhez, és támogatják az EU fenntartható energiával kapcsolatos céljainak megvalósítását.

Az uniós alapok mint a változás részleges mozgatórugói

Ugyanakkor számos tényező továbbra is akadályozza a 2030-as célok megvalósítását. Az uniós források csak részben adnak választ a kihívásra, és a jelenlegi intézkedések és a kitűzött célok között még mindig jelentős szakadék tátong.⁶ A források korlátozott rendelkezésre állása mellett az EU által finanszírozott intézkedések minőségével és megfelelőségével kapcsolatos aggályok is felmerülnek, ami megakadályozhatja, hogy teljes mértékben kiaknázzák az uniós célok elérésében rejlő lehetőségeket. Első kézből származó tapasztalatok azt mutatják, hogy riasztóan nagy a vonakodás az energetikai átállást szolgáló beruházásoktól. Az intézkedések tervezett programozása és tényleges végrehajtása között gyakran jelentős eltérés mutatkozik. Az Európai Számvevőszék nemrégiben közzétett jelentése⁷ rávilágított erre a problémára, és feltárta, hogy az éghajlat-politikai intézkedésekre fordított kiadások jóval alacsonyabbak voltak, mint amennyit az EU vállalt (13% a 20%-kal szemben). A jelentés azt is hozzáteszi, hogy az alapvető szűk keresztmetszetekkel még nem foglalkoztak, ami kérdésessé teszi a tagállamok készségét arra, hogy a jelenlegi időszakban jelentős lépéseket tegyenek az éghajlatváltozással kapcsolatos kiadásaik növelése érdekében.

Sok múlik majd azon, hogyan kezelik az uniós forrásokat, és milyen mértékben részesülhetnek belőlük a projektek. Nyilvánvaló, hogy a jelenlegi intézkedések közül sok vagy bír átalakító hatással, vagy a végrehajtása nem megfelelő. Ez összefügg az uniós alapok hatékonyságával és a kifizetésük módjával. Az abszorpció gyorsaságának maximalizálása érdekében a támogatásokat gyakran a kedvezményezettek közötti megfelelő különbségtétel nélkül nyújtják, ami akadályozza az uniós források optimális felhasználását. Ennek a szempontnak a javítása kulcsfontosságú annak biztosításához, hogy az uniós források hatékonyan ösztönözzék a beruházásokat azokon a területeken, ahol a legnagyobb szükség van rájuk.

Emellett sajnálatos látni, hogy egyes országok költségvetési tervei még mindig számos, éghajlatváltozási szempontból kedvezőtlen döntést tartalmaznak. A fosszilis tüzelőanyagok továbbra is jogosultak uniós forrásokra, és ez egyes országokban továbbra is döntő szerepet játszik, különösen a szénről a gázalapú energiára való átállásban. Ez különösen nyilvánvaló Romániában és Lengyelországban, ahol a jelenlegi időszakban 1,7 milliárd eurót, illetve 2 milliárd eurót különítettek el földgázra.⁸

Ezenkívül az uniós alapokból támogatandó beruházások kiválasztása néha kérdéseket vet fel, és a rászoruló ágazatok csak korlátozottan részesülnek támogatásban. Aggodalomra ad okot például, hogy a tényleges igényekhez képest nem fordítanak kellő figyelmet az energiahatékonyságra⁹, miközben az energiaágazat továbbra is a források jelentős részét kapja, annak ellenére, hogy függ a fosszilis tüzelőanyagoktól. A vegyes gáz/hidrogén projektek megjelenése felveti a további fosszilis-függőség

⁶ Climate Action Network Europe, [The contribution of EU spending plans to ambitious NECPs - CAN Europe](#), Climate Action Network Europe, 30 August 2022.

⁷ Európai Számvevőszék, [Climate spending in the 2014-2020 EU budget: not as high as reported](#), European Court of Auditors, European Court of Auditors, 30 May 2022.

⁸ CEE Bankwatch Network, [Energiellátás bizonytalansága: A Lengyelországban és Romániában a fosszilis gázra szánt uniós források ellentmondanak az éghajlati céloknak](#), CEE Bankwatch Network, 2023.

⁹ Euractiv.sk, [Campaigners push EU-backed 'renovation loan' to decarbonise buildings](#), Euractiv.sk, 2022

(rendszer-fogság) kialakulásának kockázatát is. Általánosságban elmondható, hogy az uniós források valódi adicionalitásának biztosítása továbbra is kérdéses, ami akadályozhatja a szükséges változások megvalósításához szükséges teljes hatékonyságukat.

Ennek eredményeképpen az uniós források elosztása egyszerre jelent lehetőségeket és kihívásokat a 2030-as célok eléréséhez szükséges átalakulás előmozdítása terén. Miközben azonban az uniós források jelentősen hozzájárulnak e célok és a nemzeti energia- és klímatervek céljainak megvalósításához, fontos elismerni, hogy az uniós finanszírozás önmagában nem elegendő e célok teljes körű megvalósításához. A tagállamok által elfogadott stratégiák is döntő szerepet játszanak. Amint e jelentésből kiderül, számos döntésük aláássa az uniós finanszírozású beruházások potenciális hatékonyságát.

A nemzeti politikák ellentmondásai: a közelmúltbeli tagállami döntések tükrözik az uniós célkitűzéseket

Az uniós források részleges felhasználása mellett különösen aggasztó az az út, amelyet egyes kormányok nemzeti szinten a nemzeti energia- és klímatervek elfogadása óta bejártak. Ez különösen igaz azután, hogy Oroszország megszállta Ukrajnát, ami a jelenlegi energiaválságot és az infláció növekedését idézte elő.

A jelenlegi helyzetben - beleértve az EU választ a REPowerEU stratégia létrehozásával - sok ország egyre inkább hajlamos rövid távú intézkedéseket elfogadni. Ez gyakran olyan intézkedéseket jelent, amelyek továbbra is támogatják a fosszilis tüzelőanyagokat, és meghosszabbítják vagy növelik a gáz- és szénfüggőséget. Ez a tendencia különösen nyilvánvaló a közép- és kelet-európai országokban, ahol olyan intézkedéseket hoztak, amelyek lassítják a fosszilis tüzelőanyagokról való átállást, visszalépnek a korábbi kötelezettségvállalásoktól, vagy akár de facto „rekarbonizálják” a gazdaságot. A 2022-es energiaválság óta például a magyar hatóságok a hazai fosszilis tüzelőanyag-termelés növelésével és a szénerőmű leállításának késleltetésével reagáltak, ami egyértelműen aláássa az éghajlati célokat. Bulgáriában is vannak arra utaló jelek, hogy az energiaszektor dekarbonizációjára vonatkozó korábbi kötelezettségvállalásokat visszafordíthatják. Szerencsére ez nem mindenhol van így, mivel más országok eltökéltek a megújuló energiaforrások elterjedésének előmozdítása iránt. Észtország például 2022 októberében törvényt fogadott el, amely 2030-ra új, 100 százalékos megújuló alapú villamosenergia célkitűzést tűzött ki.

Emellett elhanyagolják az energiahatékonyság és az energiamegtakarítás terén szükséges jelentős beruházásokat. Bár az energiahatékonysággal kapcsolatban született néhány új kezdeményezés és felhívás, egyes tagállamok továbbra sem veszik figyelembe ezeknek a beruházásoknak a fontosságát, amelyek oly fontosak az energiapolitikák megújításához. A fűtési rendszerek dekarbonizációját célzó alapvető reformok is fájóan hiányoznak, amint azt Szlovákia példája mutatja, ahol nincs stratégia a távfűtési rendszerek korszerűsítésére. Ugyanez vonatkozik a megújuló energiaforrásokba történő beruházásokra és azok tervezésére is, noha a közép- és kelet-európai régióknak számos előnye származna belőlük.¹⁰

Az uniós alapok programozásától a nemzeti energia- és klímatervek aktualizálásáig

¹⁰ Ember, [Közös erővel: a tisztább és olcsóbb közép- és kelet-európai energiarendszer felé vezető út](#), Ember, 2023. május 15.

Visszatekintve, a NEKT-ek elfogadása óta hozott döntések nem vezettek olyan energiaátmeneti ütemtervhez, amely alkalmas lenne a 2030-as célok elérésére. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy a legtöbb NEKT nem elég ambiciózus, és a végrehajtásuk eddig elégtelen volt. Emellett nem történt elégséges koordináció a nemzeti energia- és klímatervek és az uniós alapok felhasználása között, amelyek ugyan képesek a változás előmozdítására, de hatékonyságuk jelenleg korlátozott. Miután a helyreállítási és a kohéziós politikai alapokon keresztül több mint 1 billió EUR összegű uniós forrást programoztak, a nemzeti energia- és klímatervek 2023-as és 2024-es aktualizálása lehetőséget kínál a hibák kijavítására. Ahogy azonban az országok előrehaladnak a NEKT-ek aktualizálásában, több olyan kockázat is fennáll, amely veszélyeztetheti a tervek megvalósításához szükséges ambíciót, és ezt a tényezőt figyelembe kell venni annak érdekében, hogy a folyamat ne váljon "letudandó" rutin gyakorlattá.

Az egyik kockázatot a NEKT-ek felülvizsgálatával kapcsolatos technikai kérdések jelentik. Erre példa a NEKT előrehaladási jelentések, amelyeket egyes országokban, például Szlovákiában, ahol hiányoznak az adatok, nem feltétlenül vettek komolyan. A pontatlan vagy következetlen adatok alááshatják az aktualizált tervek hatékonyságát.

További kockázatot jelent a társadalmi egyeztetési folyamat szuboptimális jellege. Ahelyett, hogy a nyilvánosság részvételét a folyamat középpontjába helyezték volna, ahol mind az érdekelt felek, mind az állampolgárok elmondhatják a véleményüket, gyakran elhanyagolták azt. Amint arról korábban már beszámoltunk, a helyreállítási¹¹ és a kohéziós politikai alapokra vonatkozó kiadási tervek elkészítése¹² során a legtöbb tagállam elmulasztotta bevonni a nyilvánosságot a döntéshozatali folyamatba. Ezért alapvető fontosságú a nyilvánosság részvételének előtérbe helyezése és fokozása a nemzeti energia- és klímatervek aktualizálásakor, biztosítva, hogy a társadalom is kifejtthesse álláspontját.

Ebben a szakaszban még túl korai lenne értékelni az átláthatóság és a részvétel szintjét a nemzeti energia- és klímatervek felülvizsgálatában. A tagállamok által megszokotthoz képest azonban egyértelműen szükség van a nyitottság jelentős növelésére. Jelenleg korlátozott mennyiségű információt osztanak meg, és a civil társadalmi szervezetekkel nem konzultáltak megfelelően.

Azt javasoljuk, hogy még nem késő a civil társadalommal való széles körű együttműködés a nemzeti energia- és klímatervek aktualizálásának folyamatában. Ez nemcsak a szükséges átláthatóságot biztosítja, hanem lehetővé teszi az érdekeltek számára, hogy megosszák értékes nézőpontjaikat és szakértelmüket. Az, hogy a legkülönbözőbb vélemények bevonásával a nemzeti energia- és klímatervek frissítése az előttünk álló kihívások és lehetőségek átfogóbb ismeretében történhet, hatékonyabb és inkluzívabb tervet eredményezhet az Európai Unió éghajlat- és energiapolitikai céljainak eléréséhez.

Tagországi fejezetek

Míg egyes országok ragaszkodnak az elavult szokásokhoz és célokhoz, amelyek akadályozzák a fejlődést, addig mások pozitív és jelentős lépéseket tesznek az új válságokhoz való alkalmazkodás

¹¹ CEE Bankwatch Network, [Secrecy surrounding €672 billion in EU recovery funding jeopardises building back better](#), CEE Bankwatch Network, 2021. február 9.

¹² CEE Bankwatch Network, [Public participation at stake in participatory processes in the EU](#), CEE Bankwatch Network, 16 December 2022.

terén. Ezek az országok megalapozottabb stratégiákat dolgoztak ki, és világosabb elképzeléssel rendelkeznek arról, hogy mit kell jelentenie az átalakuló energiaátalakításnak. Az alábbiakban hét közép- és kelet-európai ország jelenlegi álláspontját mutatjuk be az energetikai és éghajlatváltozási kérdésekben, valamint azt, hogy ezek várhatóan hogyan tükröződnek majd a NEKT felülvizsgálatában aktualizálásában.

(...)

MAGYARORSZÁG

A NEKT gyengén teljesít

A 2020 januárjában elfogadott magyarországi NEKT⁽¹³⁾ több szempontból is kifogásolható. Először is, az energiahatékonysági cél közel sem elég ambiciózus, mivel rendkívül gyenge, 785 PJ-os célt tűzött ki (a 2005-ös szintnek megfelelően, a 2017-es szinthez képest növekedést megengedve). Ez a szám szintén messze elmarad a nemzeti hosszú távú stratégia (Nemzeti Tiszta Fejlődési Stratégia) korai cselekvési forgatókönyvének céljától (734 PJ)¹⁴. Másodszor, nincsenek célzott intézkedések az energiaszegénységben élők megsegítésére. Harmadszor, a megújuló energiára vonatkozó célérték mindössze 21 százalék. A villamosenergia-ágazat "zöldítésére" irányuló tervek a napenergia-fotovoltaikus kapacitás 2030-ig 6500 megawattra (MW) történő növelését irányozzák elő, de kevés figyelmet fordítanak a megújuló energiaforrások diverzifikálására, különösen a szélenergiára.

Bár nincs egyértelmű kötelezettségvállalás a szén 2030-ig történő fokozatos kivezetésére a lakossági szektorban, vannak intézkedések a szénfelhasználás csökkentésére. Ezen intézkedések célja, hogy a szén a fűtésben marginális szerepet kapjon, a villamosenergia-termelésből pedig 2030-ra teljesen kivezetésre kerüljön. A terv nem foglalkozik a meglévő fosszilis tüzelőanyag-támogatások kérdésével. Megoldásként nukleáris beruházásokat javasolnak, de a terv nem tartalmaz semmilyen értékelést arról, hogy az időjárásfüggő megújuló energiaforrások és a nukleáris termelés hogyan lesznek egyensúlyban.

2020 júliusában a parlament törvénybe foglalta a NEKT célkitűzéseit, és kijelentette, hogy Magyarország 2050-re klímasemlegessé válik. A felülvizsgált NEKT-ben kötelezettséget kell vállalni a korai cselekvésre, és a 2050-es klímasemlegességig tartó lineáris pálya mentén átmeneti célokat kell meghatározni; a törvényben rögzített számadatokat a felülvizsgált NEKT jóváhagyását követően aktualizálni kell.

Új finanszírozás az energetikai átálláshoz

A fenti célokat számos pénzügyi intézkedés támogatta, amelyek az EU által finanszírozott programokra támaszkodnak. Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervének (HET) energetikai fejezete például a megújuló energiaforrások használatának növelésére, a hálózat fejlesztésére és napelemek telepítésére különít el támogatásokat.

¹³ Magyarország Innovációs és Technológiai Minisztériuma, [Nemzeti Energia- és Klímaterv](#), EUR-Lex, 2020. január 22.

¹⁴ https://ec.europa.eu/clima/sites/lts/lts_hu_update_en.pdf

A Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program Plusz (KEHOP Plusz 2021-2027)¹⁵, amelyet a kohéziós politika alapjai támogatnak a , két prioritás keretében tartalmaz energiahatékonysági intézkedéseket: a 4. prioritás - a „Megújuló energiagazdaság”; és az 5. prioritás - Igazságos Átmenet Alap. Ezek között szerepelnek a lakóépületek felújítását támogató támogatások és pénzügyi eszközök is. Ez az előirányzat azonban csak mintegy 39 000 lakás felújításához járul hozzá 2029-ig, és csak közepes mélységű felújítást vár el. Vannak arra utaló jelek, hogy az RRF-hitelre és a REPowerEU fejezetre vonatkozó tervezet tartalmazna néhány, a lakóépületek energetikai teljesítményének javítását célzó programot is. Azonban még ha ez meg is történne, és még ha a KEHOP Plusz programmal kombinálnák is, akkor is elmaradna az épületállomány 2050-ig történő dekarbonizációjához szükséges évi 100 -150 ezer lakásfelújítástól. Ez aggasztó a NEKT céljainak megvalósítása szempontjából, tekintve, hogy a lakásállomány energetikai felújítási aránya még az 1 százalékot sem éri el, ami jelentősen elmarad a szükséges 3 százaléktól.

Ráadásul e pozitív intézkedések végrehajtásának módja megkérdőjelezhető, és fennáll a veszélye annak, hogy előnyeik nem realizálódnak teljes mértékben. Erre példa az RRF támogatás keretében kiírt pályázati felhívás, amely napelemes rendszerek lakóépületeken történő telepítésére és a fűtési rendszer esetleges villamosítására irányult. Sajnos a felhívás lebonyolítása kaotikus volt. A technikai feltételek a pályázati eljárás során megváltoztak, ami azt eredményezte, hogy a támogatást minden pályázónak odaítélték, anélkül, hogy különbséget tettek volna a projektek között. Fontos, hogy az intézkedés nem írta elő, illetve nem támogatta az épületek energetikai teljesítményének szigeteléssel történő jelentős javítását.

A kormány energiapolitikai megközelítése

Ami a közép- és hosszú távú energetikai kilátásokat illeti, a kormány megközelítéséből hiányoznak az ambiciózus mérföldkövek. Az energiaválság kezelésére irányuló közelmúltbeli kormányzati döntések a korábbi minta folytatását sugallják; ezek közé tartozik a fosszilis tüzelőanyagok diverzifikálása, a lignittermelés és a gáztüzelésű erőművek bővítése, valamint az atomenergiára való fokozott támaszkodás. Sajnálatos módon az energiatakarékosság és az energiahatékonyság nem szerepel a napirenden. A kormány 2022 júliusában közzétett „rekarbonizációs csomagját”¹⁶ azóta kodifikálták és további kormányhatározatokban rögzítették¹⁷, amelyek az éghajlat- és energiapolitikai tervezés sarokköveinek tekinthetők.

A Paks I. atomerőmű üzemidejét várhatóan 2057-ig meghosszabbítják, és "ideális esetben" legkésőbb 2040-ig két új atomerőművi blokkot (Paks II.) építenek. Emellett a tervek szerint 2026-ra vagy 2027-re három új kombinált ciklusú gázturbinás (CCGT) erőművet építenek. A mátrai erőműben várhatóan

¹⁵ Széchenyi Terv Plusz, Magyarország Kormánya, [Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program Plusz](#), 2022. december

¹⁶ Wolters Kluwer, [1335/2022. \(VII. 15.\) Korm. határozat az energia-veszélyhelyzettel összefüggő egyes szükségszerű intézkedések megtételéről](#), Wolters Kluwer, hozzáférés: 2023. június 28.

¹⁷ pl.

[1452/2022. \(IX. 19.\) Korm. határozat az MVM Mátra Energia Zártkörűen Működő Részvénytársaság lignitalapú termelése fokozásához szükséges intézkedésekről](#), valamint két miniszteri biztos kinevezéséről: a hazai lignittermelés növeléséért, a villamos energia ellátásbiztonságáért, valamint a lakossági fűtési célú energiaellátás biztonságáért felelős miniszteri biztos (4/2022 (VIII.18.) TIM utasítás, valamint az MVM Mátrai Erőmű lignit alapú villamos energia termelésének fokozásáért, a villamos energia ellátásbiztonságáért felelős felelős (3/2022 (VIII.18.) TIM utasítás); mindkét miniszteri utasítás elérhető a [048/2022. számú Hivatalos Értesítőben](#).

valamennyi blokk - amennyiben ez műszakilag lehetséges - nagyrészt lignittel üzemel tovább, amíg az egyik CCGT erőművet üzembe nem helyezik ugyanott. A bezárás időpontjáról 2023. június végén kellett volna végleges döntést hozni, de az nem született meg. Egy ilyen lépés azonban veszélyeztetné az igazságos átmenet folyamatát, és tovább veszélyeztetné a régió lakosságának egészségét. A kormány ráadásul 2022 végén enyhítette a fakitermelési szabályokat is, hogy a téli szezonban is biztosítva legyen a tűzifaellátás, ami a természetvédelmi szabályok gyengüléséhez vezetett.

Úgy tűnik, hogy a felülvizsgált NEKT a fenti sarokpontokhoz igazodik, amelyek az eredeti NEKT-ben meghatározott, nem túl ambiciózus célokra támaszkodnak anélkül, hogy lényegesen megemelnék az ambíció szintjét. Különösen az energiahatékonysági célkitűzés, amely szerint a bruttó végső energiafogyasztást 2030-ig a 2005-ös szint alatt kell tartani, már a négy évvel ezelőtti meghatározásakor is kevésbé ambiciózus volt. És annak ellenére, hogy az energiafogyasztás azóta nőtt, ugyanezt a célszámot/szintet használják továbbra is viszonyítási alapként a "További intézkedésekkel" (WAM) forgatókönyvhöz.

A NEKT másik aggasztó eleme az az előrejelzés, amely szerint a villamosenergia-igény 2030-ig 43 százalékkal fog növekedni. A várható növekedés 40-45 százalékát a villamosítás, a fennmaradó 55-60 százalékát pedig a gazdaság újraparosítása teszi majd ki. Ebben az összefüggésben az újraparosítás új termelőüzemeket vonz, különösen az autógyártást és az akkumulátorgyártást, amelyek mindkettő magas energia- és erőforrás-intenzitásukról, valamint egészségügyi kockázataikról ismertek.

A NEKT nem tervezi a fosszilis tüzelőanyagok fokozatos kivonását, még 2050-ig sem. Ehelyett a szén várhatóan gáz váltja fel, amelyet végül a jelenlegi energiamixben a villamos energia fog felváltani. Mindez ellentétes az éghajlat-semlegességgel és a "szennyező fizet" elvvel. A megújuló energiaforrásokra és az üvegházhatású gázok (ÜHG-k) kibocsátására vonatkozó célkitűzésekkel kapcsolatban is hiányzik az átláthatóság. Május közepén a nem kormányzati szervezeteknek bemutatták e célokat grafikonokon, de az információkat meglehetősen áttekinthetetlen, összevethetetlen módon tálták.

Tekintettel arra, hogy a REPowerEU fejezet tervezete (amely az RRF-hitelre is kiterjed) még nem volt nyilvános, és a társadalmi egyeztetést a nemzeti energia- és klímatervről szóló egyeztetés idejére (2023. július elejére) halasztották, nem volt egyértelmű, hogy a fenti beruházások közül melyeket fogják uniós forrásokból és hitelekkel finanszírozni.

A civil társadalom ismételt kérésére a kormány végül egyeztetést kezdett az érdekeltek különböző csoportjaival az éghajlat- és energiapolitikai tervezésről. A mai napig azonban nem áll rendelkezésre dokumentumtervezet. Június második felében egy kéthetes (15 napos) konzultáció céljából közzétették a NEKT tervezetének rövid összefoglalóját. Az Európai Bizottsághoz való benyújtást követően a teljes tervezetet várhatóan ősszel teszik közzé a stratégiai környezeti értékeléssel együtt.

A NEKT felülvizsgálata során alapvető fontosságú, hogy a terv elkészítése során átlátható megközelítést alkalmazzunk. Ez azt jelenti, hogy a teljes tervezetről szakmai-társadalmi egyeztetést kell lefolytatni, amikor minden lehetőség megvitatható. Az ország energia- és éghajlat-politikájának alapjait és alapfeltevéseinek meghatározásához fel kell mérni és figyelembe kell venni a tudósok és szakértők véleményét és ajánlásait.

Meg kell vizsgálni az energiaigény csökkentésének lehetőségeit is, különös tekintettel az energiahatékonysági célkitűzés megerősítésére. Az újraparosítás nem akadályozhatja meg az ipart

abban, hogy jelentősen csökkentse teljes energiaigényét, és jelentős támogatást kell nyújtani a lakossági szektornak, ösztönözve hozzájárulását az energiahatékonysági célhoz.

A NEKT-nek széles körben támogatnia kell az energiahatékonyság javítását, elsősorban a lakóépületek felújítása révén. E beruházások esetében ambiciózus minimális energiamegtakarítási követelményeket kell meghatározni, és előnyben kell részesíteni (fokozott támogatással) a mélyreható felújításokat. A tervnek egyértelmű iránymutatást kell adnia a lakásfelújítási programok ütemezésére, tartalmára, nagyságrendjére és finanszírozására vonatkozóan, figyelembe véve az épülettípusokat, a tulajdonosok és a lakók társadalmi helyzetét, valamint az energiaszegénység kérdéseit.

Világosan meg kell jelölni az energiaközösségek engedélyezésének és támogatásának ütemezését is. Ideális esetben ez magában foglalná a szabályozási környezet megteremtését és pénzügyi támogatási rendszerek biztosítását. Elengedhetetlen, hogy a megújuló energiaforrások, különösen a geotermikus és a szélenergia, jelentős mértékben diverzifikálódjanak és csatlakozzanak a hálózathoz. Szigorú fenntarthatósági kritériumok bevezetésével a biomassa felhasználásának csökkentését is prioritásként kell kezelni. Egy körülbelül 10 000-12 000 MW napenergia-kapacitásból és 5000 MW szélenergia-kapacitásból álló kombináció jelentősen csökkentené a beruházási költségeket, a területigényt és a nem időjárásfüggő kiegyenlítő energia szükségességét.